

ร.4 ทรง “จัดฉาก” ให้เจ้านายผู้ใหญ่ปฎิญาณตนหน้า “พระแก้ว”ว่าจะไม่แย่งราชบัลลังก์

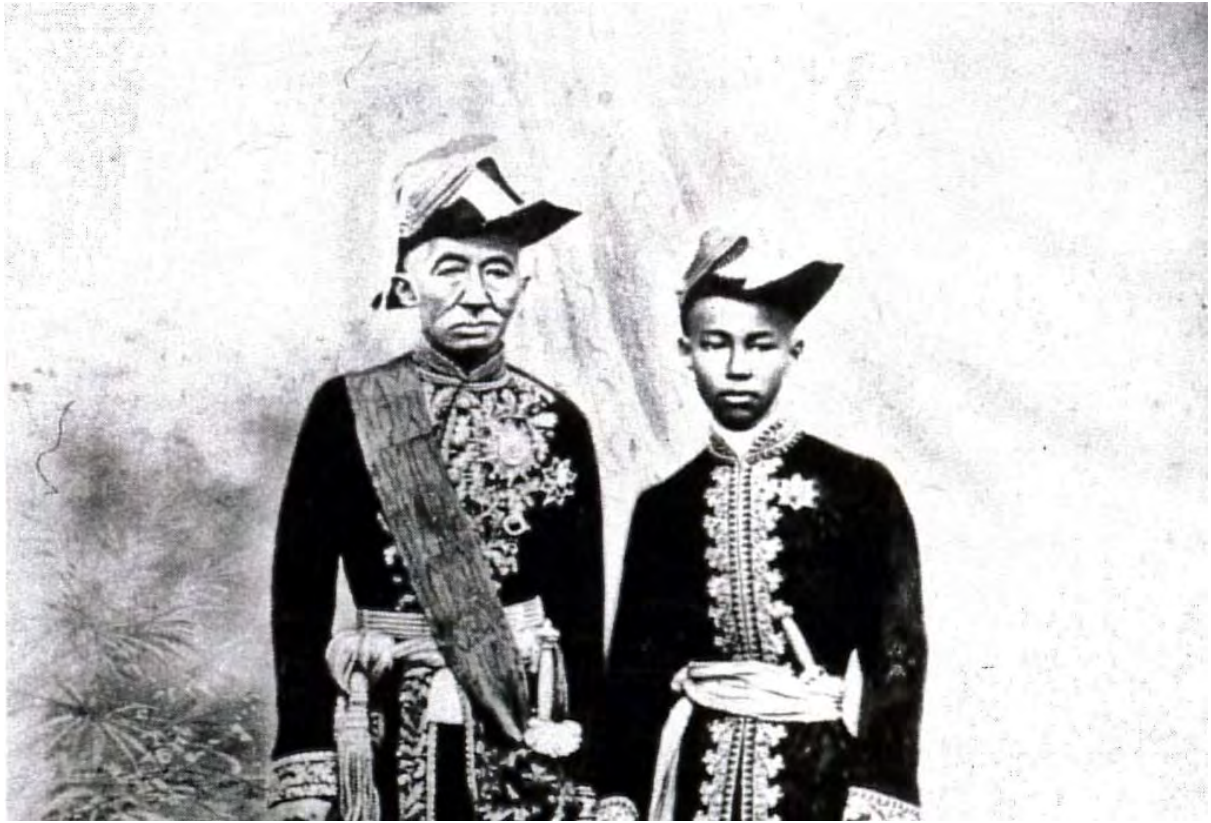
พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (ภาพจาก Wikimedia Commons)

ผู้เขียน ธนกฤต ก้องเวหา

เผยแพร่ วันอังคารที่ 16 กันยายน พ.ศ.2568

กุศโลบายลองใจ ? เมื่อรัชกาลที่ 4 ทรง “จัดฉาก” ให้ 3 เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ต้องมาปฎิญาณตนต่อหน้า “พระแก้วมรกต”ว่าจะไม่ทรงแย่งราชบัลลังก์จากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ หรือภายหลังคือ รัชกาลที่ 5 เป็นที่ทราบกันว่า ธรรมเนียมการสืบราชสมบัติของพระบรมราชวงศ์จักรีในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ได้มีแบบแผนแน่นอนว่าหากรัชกาลปัจจุบันเสด็จสวรรคต ราชบัลลังก์ต้องตกทอดสู่พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ แต่จะเป็นการหารือกันระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์กับขุนนางชั้นผู้ใหญ่ (โดยเฉพาะสกุลขุนนาค) เพื่อเลือกเจ้านายผู้ทรงเหมาะสมที่สุดให้ขึ้นเสวยราชย์ เรียกรูปแบบนี้ว่า “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ”

แม้ไม่มีระบุธรรมเนียมดังกล่าวไว้ในกฎหมายแต่ยรบาล แต่เราเห็นแนวทางข้างต้นได้ชัดเจนมากจากกรณีการเลือกรัชกาลที่ 3 ที่ 4 และที่ 5 ขึ้นเสวยราชย์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงฉายกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) พระองค์มิได้ทรงกำหนดองค์รัชทายาทผู้สืบราชสมบัติไว้แต่อย่างใด แต่เชื่อได้ว่าทรงมีความปรารถนาที่จะให้ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ (รัชกาลที่ 5) พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ ได้สวดยราชย์ต่อจากพระองค์อยู่ ทั้งนี้ก็สุดแต่ว่าในอนาคตขณะที่ประชุมเจ้านายและขุนนางจะเห็นพ้องเลือกใคร

เพราะเมื่อครั้งทรงสถาปนาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงกรมเป็น “กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ” เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2409 มีพระราชดำรัสถึงเจ้านาย 4 พระองค์ ได้แก่ “กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ กรมหมื่นบำราบปรปักษ์ กรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ และกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ” ทรง “เปรย” ว่าหากพระองค์ใดพระองค์หนึ่งได้เสด็จเถลิงราชย์ “จะมีได้ทรงรังเกียจเดียดฉันท์เลย”

กระทั่งปลายพระชนมชีพ เชื่อว่ารัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักพระราชหฤทัยว่า หากพระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อจริง ๆ จะเป็นการดีกว่าถ้าได้แรงสนับสนุนจากพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ด้วย เป็นที่มาของการให้เจ้านาย 3 พระองค์ มาปฏิญาณตนต่อหน้าพระพุทธรูปนามนิรัตนปฏิมากร หรือ “พระแก้วมรกต” พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ณ พระอุโบสถวัดพระแก้ว

พระพุทธรูปหามณีรัตนปฐุมิกร หรือ “พระแก้วมรกต” พระประธานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามใน
พระบรมมหาราชวัง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกไว้ใน “พระราชประวัติรัชกาลที่ ๕ ก่อนเสวยราชย์” โดย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงเล่าพระราชทานไว้ ดังนี้ [เว้นวรรคคำ ปรบย่อ
หน้าใหม่ และเน้นคำเพิ่มเติมโดยกองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม]

“ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ เมื่อพระราชทานเพลิงพระศพ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว โปรดให้
เลื่อนกรมเจ้านายเนื่องในเหตุที่พระมหากษัตริย์สวรรคตตามราชประเพณีซึ่งเคยมีมา

เจ้านายซึ่งโปรดให้เลื่อนกรมครั้งนั้นมี ๔ พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามหาเมลา เป็น กรมขุน
บำราบปรปักษ์ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนรจักรธรรณภาพ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นราชสีหวิกรม สอง
พระองค์หลังนี้เป็นกรมขุนคางพระนามเดิม

ส่วนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เดิมทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นพิฆเร
ศวรสุระสังกาศ) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงเปลี่ยนพระนามกรมเป็น กรมขุนพิริยประชาชาติ ด้วย
ทรงพระราชดำริว่า กรมมเหศวรศิววิลาศ กรมวิษณุภูวนาภิบาล พระชันษาไม่ยั่งยืน จะเป็นด้วยพระนามพ้อง
กับนามของพระเป็นเจ้าในไสยศาสตร์ จึงทรงเปลี่ยนพระนามกรมหมื่นพิฆเนศวรสุระสังกาศ เป็นกรมขุนพิริย
ประชาชาติ

เวลาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรงสั้งให้เลื่อนกรมเจ้านายครั้งนั้น เสด็จประทับที่ในพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อทรงสั้งแล้วมีพระราชดำรัสให้หาเจ้านายทั้ง ๔ พระองค์นั้นเข้าไปเฝ้า ณ
ที่รโหฐานตรงหน้าพระพุทธรูป แล้วมีพระราชดำรัสว่าจะทรงปฏิญาณเฉพาะพระพักตร์พระมหามณีรัตนปฐุมิ
กว่าเจ้านายซึ่งจะเป็นกรมขุน ๔ พระองค์นี้ ถ้าใครได้ครองราชสมบัติต่อไป ไม่ทรงรังเกียจเลย

เจ้านาย ๓ พระองค์ ต่างกราบทูลถวายปฏิญาณว่า มิได้ทรงคิดมักใหญ่ใฝ่สูง ตั้งพระหฤทัยแต่จะสนองพระเดช
พระคุณช่วยทำนุบำรุงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอให้ได้รับราชสมบัติสืบไป”

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนราชสีหวิกรม

ไม่ว่าจะทรง “ตั้งใจ” จัดฉาก เพื่อลองพระทัยพระญาติวงศ์หรือไม่ แต่ก็เป็นอันว่าเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ทรงได้รับคำมั่นสัญญาจากพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ถึง 3 พระองค์ว่า จะให้การสนับสนุนสมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิริยชนาถ เป็นพระมหากษัตริย์อย่างแน่นอน และเป็นเครื่องการันตีอยู่กลาย ๆ ว่า จะไม่เกิดการแย่งราชสมบัติขึ้นหลังพระองค์เสด็จสวรรคต

ท้ายที่สุด ทั้งกรมขุนบาราบปรปักษ์และกรมหมื่นวรจักรธรรมาภาพ ก็ทรงให้การสนับสนุนรัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้น
ครองราชสมบัติตั้งที่ทรงตั้งปฏิญาณไว้ ส่วนกรมหมื่นราชสีหวิกรมนั้นประจวบไขและสิ้นพระชนม์ไปก่อนรัชกาล
ที่ 4 เสด็จสวรรคต 6 วัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์

อ้างอิง :

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, ดร. (2528). วังท่าพระ กรมช่างสิบหมู่ และเรื่องพิศดารอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : หจก. ป.สัมพันธ์พาณิชย์. ที่ระลึกงานฌาปนกิจศพ หม่อมราชวงศ์หญิงทวีลาภา ปุระณะสุคนธ์ (ชุมสาย) พ.ศ. 2528.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, พล.ต. ม.ร.ว. (2538). โครงกระดูกในตู้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, 23 ธันวาคม พ.ศ. 2538.

ธนกฤต ก้องเวหา. “อเนกชนนิกรสโมสรรสมติ” คติสืบสันตติวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ คืออะไร มีกษัตริย์องค์ใดบ้าง?. 12 มิถุนายน 2567. (ออนไลน์)

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 16 กันยายน 2568

https://www.silpa-mag.com/history/article_157984